

ผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยน

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า บริษัทส่วนใหญ่ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีรายการค้า ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ เช่น ซื้อวัตถุดิบหรือเครื่องจักรจากต่างประเทศ กู้เงินจากต่างประเทศ (โดยเฉพาะสมัยที่อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในประเทศแพงและอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ แต่พอมายุคที่อัตราดอกเบี้ยในประเทศถูก และอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัว การกู้ยืมจากต่างประเทศก็ขาด) ขายสินค้าให้ต่างประเทศ หรือแม้แต่ไปลงทุนในต่างประเทศ การซื้อขายแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศ จำเป็นต้องใช้เงินตราของประเทศนั้นๆ แต่การรายงานข้อมูลในงบการเงิน กลับจำเป็นต้องแสดงตัวเลขเป็นเงินบาททั้งหมด เรื่องยุ่งๆ เกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศจึงได้เกิดขึ้น

ตัวอย่างเช่น บริษัทขายสินค้าจำนวน 250,000 บาท ให้พ่อค้าชาวอเมริกัน การซื้อขายทำกันเป็นเงินสด วันนั้นพ่อค้าอเมริกันก็ชำระเงินให้บริษัทเป็นจำนวน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา พอบริษัทรับเงินแล้ว บริษัทก็นำเงินดอลลาร์ใส่บัญชีที่เป็นเงินตราต่างประเทศไว้ เพื่ออนาคตเมื่อต้องการชำระหนี้เป็นเงินดอลลาร์จะได้ไม่ต้องไปหามาจากไหน ไม่ก็เดือนผ่านไป อัตราแลกเปลี่ยนกลายเป็นอยู่ที่ 56 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์ ถ้าถามว่าบริษัทจะแสดงเงินสดในงบการเงินด้วยจำนวน 250,000 บาท หรือ 560,000 บาท (เพราะบริษัทต้องแสดงงบการเงินที่เป็นบาท)

อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งคล้ายกันเพียงแต่กลับข้างของรายการ บริษัทกู้เงินจากต่างประเทศเป็นจำนวน USD 100,000 ตอนที่กู้เงิน อัตราแลกเปลี่ยนคือ 25 บาทต่อ 1 ดอลลาร์ กู้เงินมาได้ไม่กี่เดือน อัตราแลกเปลี่ยนกลายเป็นอยู่ที่ 56 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์ ณ วันที่บริษัทต้องออกงบการเงิน ถ้าถามว่าบริษัทมีหนี้สินที่เป็นเงินตราต่างประเทศจำนวน 2,500,000 บาท หรือ 5,600,000 บาท

คิดในแง่ของความเป็นจริง ทั้งสองกรณี บริษัทต้องแสดงมูลค่าของสินทรัพย์และหนี้สินที่เป็นเงินตราต่างประเทศด้วยอัตราแลกเปลี่ยนของวันที่บริษัทออกงบการเงิน คือ 56 บาทต่อ 1 ดอลลาร์ เนื่องจากเงินสดจำนวน USD 10,000 ที่บริษัทมีอยู่ มีมูลค่าที่บริษัทจะได้รับจริงในวันนั้น จำนวน 560,000 บาท (ถ้าบริษัทนำเงินไปแลกเปลี่ยนจริงที่ธนาคาร) และถ้าบริษัทต้องจ่ายหนี้สินจำนวน USD 100,000 ในวันนั้น บริษัทต้องนำเงินสดจำนวน 5,600,000 บาท ไปซื้อเงินดอลลาร์จำนวน USD 100,000 เพื่อนำมาจ่ายเจ้าหนี้ ถ้าผู้อ่านบัญชีในระดับหนึ่ง ผู้อ่านจะพอเดาออกว่า การจะปรับสินทรัพย์หรือหนี้สินที่เคยบันทึกไว้ด้วยจำนวน 25 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์ให้กลายเป็น 56 บาทต่อ 1 ดอลลาร์นั้น จะทำให้นักบัญชีต้องบันทึกกำไรหรือขาดทุนที่เกิดขึ้นจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนไปเป็นจำนวน 31 บาทต่อ 1 ดอลลาร์ กำไรขาดทุนดังกล่าว ต้องบันทึกไปยังงบกำไรขาดทุนของงวดนั้นในทันที (กรณีแรก บริษัทต้องบันทึกอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนไปโดยการ เดบิต เงินสด เครดิต กำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนด้วยจำนวน 31,000 บาท ส่วนกรณีที่ 2 บริษัทต้อง เดบิต ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน เครดิต หนี้สิน ด้วยจำนวน 310,000 บาท) กำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนี้ถือเป็นรายการที่จะนำไปเพิ่มหรือลดกำไรหรือขาดทุนของบริษัทในงวดที่อัตราแลกเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่ต้องรอให้บริษัททำการแลกเปลี่ยนเงินตราจริงๆ ดังนั้น ถ้าบริษัทมีสินทรัพย์หรือหนี้สินที่ต้องรับหรือจ่าย

ชำระเป็นเงินตราต่างประเทศ (ภาษาบัญชีเรียกว่า "รายการที่เป็นตัวเงิน") กำไรขาดทุนของบริษัทแต่ละงวดจะ "เต็ง" ขึ้นลง ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนไป กำไรขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนี้ถือเป็น "กำไรขาดทุนจากการดำเนินงานตามปกติ" ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารงานของผู้บริหารบริษัท ซึ่งแตกต่างจาก "กำไรขาดทุนจากรายการพิเศษ" ที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุสุดวิสัยที่อยู่เหนือความควบคุมของผู้บริหารบริษัท

ข้อแตกต่างระหว่างกำไรขาดทุนสองประเภทนี้ เป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักลงทุน เนื่องจากในการวิเคราะห์ความสามารถในการดำเนินงานของบริษัท นักลงทุนต้องนำกำไรขาดทุนทุกประเภท ที่เกิดขึ้นภายใต้การควบคุมของผู้บริหารบริษัท มารวมพิจารณา "กำไรขาดทุนจากการดำเนินงาน" จะช่วยให้นักลงทุนตัดสินใจได้ดีขึ้น ว่าผู้บริหารบริษัทมีความสามารถในการดำเนินงานเพียงไร และสามารถรับมือต่อสถานการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้นขนาดใหญ่ ในทางตรงข้าม "กำไรขาดทุนจากรายการพิเศษ" เช่น ภัยธรรมชาติ ที่นานๆ จะเกิดขึ้นสักครั้ง ไม่ถือว่าอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้บริหาร (อาจดูได้แต่เพียงว่าผู้บริหารได้ทำการประกันภัยไว้หรือไม่) ดังนั้น ในการวิเคราะห์แนวโน้มระยะยาวของบริษัท "กำไรขาดทุนจากรายการพิเศษ" จึงไม่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจลงทุนเท่ากับ "กำไรขาดทุนจากการดำเนินงาน" เมื่อก่อน นักบัญชีศรีธนญชัยมักจัดประเภท "ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ" ไปได้เป็นรายการพิเศษอยู่เสมอ (ทั้งที่ ถ้าตีความอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน ถือว่าไม่เข้าเงื่อนไขเป็น "รายการพิเศษ" ตามที่กฎบัญชีระบุไว้แต่อย่างใด) ต่อมาภายหลัง ข้อกำหนดทางบัญชีจับได้ไล่ทัน และได้ออกกฎหมายชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ขาดทุนที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยนนั้นไม่ถือเป็นรายการพิเศษ ศรีธนญชัยจึงจำเป็นต้องหาทางจัดการกับ "ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน" ในลักษณะอื่น หรือทางที่ดี ทำให้หายไปจากงบกำไรขาดทุนได้เลย ก็จะมีดีใหญ่ ก่อนจะเล่าสู่กันฟังในตอนหน้า ลองคิดดูเล่นๆ ว่า ถ้าผู้อ่านเป็นศรีธนญชัย ผู้อ่านจะอย่างไรจึงจะทำให้ผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนหายไปจากงบกำไรขาดทุนได้

ย่อหน้าที่แล้ว เราพูดถึงกำไรขาดทุนที่เกิดจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ที่ข้อกำหนดทางบัญชีบังคับให้บริษัทต้องนำอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนไป มาบันทึกในงบดุลเพื่อเพิ่มหรือลดจำนวนสินทรัพย์หรือหนี้สิน(ที่จัดประเภทเป็นรายการที่เป็นตัวเงินหรือรายการที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาเพื่อรับจ่ายเงินสดในอนาคต ด้วยจำนวนที่รู้ได้อย่างแน่นอนในวันทำสัญญา เช่น ลูกหนี้เจ้าหนี้ ตัวเงิน หักกู้ ในที่นี้ คำว่าสัญญาไม่จำเป็นต้องเป็นลายลักษณ์อักษร) ในขณะที่ ให้นำรายการกำไรหรือรายการขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนั้นไปบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุน (โปรดสังเกตคำว่า รายการกำไรหรือรายการขาดทุน ซึ่งในทางบัญชีหมายถึง กำไรขาดทุนที่เกิดจากรายการบัญชีแต่ละรายการ คำนี้มีความหมายแตกต่างไปจาก กำไรขาดทุนโดยรวมที่เกิดจากการนำ รายได้ทั้งสิ้น ลบ ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น หรือกำไรขาดทุนสุทธิที่แสดงเป็นยอดสุดท้ายในงบกำไรขาดทุน) ข้อกำหนดทางบัญชียังสามารถให้ผลต่อการเงินทั้งทางดีและทางไม่ดี ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเป็นไปในทางที่ดี (เงินบาทแข็ง หรือใช้เงินบาทน้อยลงในการแลกเปลี่ยนกับเงินสกุลอื่น เช่น อัตราแลกเปลี่ยนดอลลาร์บาทลดลงจาก 1/45 ลงมาเป็น 1/43) บริษัทที่มีหนี้สินเยอะๆ ก็ จะชอบใจ เพราะหนี้สินที่เป็นเงินตราต่างประเทศของบริษัทมีแต่จะลดมูลค่าลง เพราะอัตราแลกเปลี่ยนดอลลาร์บาทที่ลดลงจาก 45 บาท มาเป็น 43 บาทต่อ 1 ดอลลาร์นั้น จะทำให้บริษัทจะมีหนี้สินลดลง จาก 45 มาเป็น 43 บาท ในทุกๆ 1

ดอลลาร์ไปด้วย ผลต่องบการเงินจะเป็นไปในทางดี คือ หนี้สินในงบดุลจะลดลง และรายการกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนจะทำให้งบกำไรขาดทุนมีกำไรเพิ่มขึ้น (เดบิต หนี้สิน เครดิต รายการกำไร) ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนเป็นไปในทางตรงข้าม คือ เงินบาทอ่อน บริษัทที่มีหนี้สินเงินตราต่างประเทศเยอะๆ ก็จะไม่อยู่ในภาวะที่ไม่สู้ดีนัก เนื่องจากจะต้องนำเงินบาทจำนวนมากขึ้นไปซื้อดอลลาร์ เพื่อนำไปใช้หนี้ ผลกระทบต่องบการเงินก็จะเป็นไปในทางไม่ดีคือ หนี้สินในงบดุลเพิ่ม ขณะที่รายการขาดทุนในงบกำไรขาดทุนทำให้กำไรน้อยลง (เดบิต รายการขาดทุน เครดิต หนี้สิน) ผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดกับสินทรัพย์ จะมีผลในทางตรงข้ามกับที่มีต่อหนี้สิน เพราะถ้าเงินบาทอ่อน บริษัทที่มีสินทรัพย์เงินตราต่างประเทศเยอะๆ (เช่น บริษัทส่งออก) ก็จะชอบใจ เนื่องจากลูกหนี้เงินตราต่างประเทศที่มีอยู่จะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามจำนวนเงินบาทที่อ่อนลง (เพราะบริษัทถือเงินตราต่างประเทศอยู่ พอแลกเปลี่ยนมาเป็นเงินบาท ก็จะได้เงินบาทมากขึ้น) ผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนจะทำให้ สินทรัพย์ในงบดุลเพิ่มขึ้น ขณะที่กำไรในงบกำไรขาดทุนเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย (เดบิต สินทรัพย์ เครดิต รายการกำไร) เมื่อมองผลกระทบของเงินตราต่างประเทศออกอย่างถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่า บริษัทที่สนใจในการเล่นตัวเลขในงบการเงิน จะไม่ต้องการให้รายการกำไรหรือรายการขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนั้น มาปรากฏอยู่ในงบกำไรขาดทุน หรือถ้าจำเป็นต้องปรากฏในงบกำไรขาดทุน ก็จะไม่ต้องการให้แสดงเป็น กำไรขาดทุนจากการดำเนินงาน (หรือที่เรียกว่า กำไรขาดทุนที่เกิดจากกิจกรรมตามปกติของกิจการ) แต่อยากให้เห็นเป็น รายการพิเศษ มากกว่า ส่วนผลกระทบที่มีต่องบดุลนั้น ถ้าเป็นไปได้ก็ไม่อยากให้ จำนวนของหนี้สินต้องเพิ่มขึ้นหรือสินทรัพย์ลดลงเนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนไป แต่ถ้าหนี้สินลดลงหรือสินทรัพย์เพิ่มขึ้นก็ไม่เป็นไร

เนื่องจากข้อกำหนดในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 30 เรื่อง ผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และการตีความมาตรฐานการบัญชีที่ประกาศในภายหลัง ได้ระบุไว้ชัดเจนให้ บริษัทต้องปรับจำนวนหนี้สินในงบดุลให้เพิ่มขึ้นตามอัตราแลกเปลี่ยนที่อ่อนลง (เว้นแต่จะเป็นการป้องกันความเสี่ยง) และต้องนำรายการขาดทุนที่เกิดขึ้นไปบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุน โดยห้ามแสดงไว้เป็น รายการพิเศษ จึงเป็นการยากที่ศรัทธาญชัย จะไม่ทำการปรับจำนวนหนี้สินเพิ่ม หรือไม่นำรายการขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนไปแสดงไว้เป็นส่วนหนึ่งของ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานตามปกติ ยาก... แต่ศรัทธาญชัยก็ยังพยายามหาหนทาง! ถึงตอนนี้ก็ต้องหยิบ มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 30 มาอ่านกันหน่อย เพื่อหาหนทางว่าจะทำอะไรได้บ้าง บังเอิญเหลือบไปพบย่อหน้าที่ 21 ที่กล่าวไว้ว่า ผลต่างของอัตราแลกเปลี่ยนอาจเกิดขึ้น เนื่องจากการลดค่าเงิน หรือจากการที่ค่าของเงินลดลงอย่างรุนแรง ซึ่งไม่มีวิธีปฏิบัติใดๆ ที่จะป้องกันความเสี่ยงได้ และการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนที่มีผลกระทบต่อหนี้สินที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่เพิ่งเกิดขึ้น เนื่องจากการจัดหาทรัพย์สินในระยะนั้นและยังมีได้ชำระ ผลต่างของอัตราแลกเปลี่ยนดังกล่าวให้นำไปปรับปรุงรวมเป็นต้นทุนของทรัพย์สินนั้น ทั้งนี้ราคาตามบัญชีของทรัพย์สินภายหลังจากที่ปรับปรุงแล้วจะต้องไม่สูงกว่าราคาต่ำกว่าระหว่างราคาเปลี่ยนแทนกับราคาที่คาดว่าจะได้รับคืนจากการขายหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้ทรัพย์สินนั้น อ่านแล้วก็เข้าใจว่าทำไม มาตรฐานการบัญชีจึงได้รับการยกย่องว่า อ่านไม่รู้เรื่อง ทำให้ยากแก่การนำไปปฏิบัติ! นี่เป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ทำให้นักบัญชีตีความมาตรฐานการบัญชีกันไปต่างๆ นานา ก็เพราะไม่เข้าใจถ่องแท้ว่าที่(ฝรั่ง)พูดไว้

นั่น หมายความว่าอย่างไร นักบัญชีส่วนหนึ่งไม่เข้าใจ เพราะข้อความที่เขียนไว้ ไม่ทำให้ง่ายกับการตีความ แต่นักบัญชีอีกส่วนหนึ่งเข้าใจดี แต่อาศัยที่คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ ทำให้สามารถตั้งตัวเป็นศรัทธาชัย เกียงไปอย่างข้างๆ คุณว่า นี่เป็นมาตรฐานไทย ควรจะตีความแบบไทยๆ เพื่อไม่ให้นักลงทุนต่างชาติมาซื้อ บริษัทไทย ด้วยราคาที่ถูกลง โดย(แกล้ง)ลืมไปว่า คนที่ซื้อหุ้นบริษัทไทยส่วนใหญ่เป็น นักลงทุนไทย ซึ่งบางคน เก็บเงินมาทั้งชีวิตเพื่อมาซื้อหุ้น(ในราคาที่ไม่เป็นธรรม)

นักบัญชีศรัทธาชัยนำข้อความนี้ มาตีความว่า บริษัทสามารถนำขาดทุน จากอัตราแลกเปลี่ยนของหนี้สินค้างชำระ(ที่เกิดจากการซื้อสินทรัพย์)มาเพิ่มรวมไว้ในบัญชีสินทรัพย์ได้ โดยไม่ต้องนำขาดทุนนั้นไปบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนสำหรับงวด (เดบิต สินทรัพย์ เครดิต หนี้สิน) ถือเป็นโชคสองชั้น โชคชั้นที่หนึ่งคือ ไม่ต้องบันทึกค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุน ทำให้กำไรสวย โชคชั้นที่สองคือ สินทรัพย์ของบริษัทมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามอัตราแลกเปลี่ยน (ทั้งที่สินทรัพย์นั้น ไม่ถือเป็น รายการที่เป็นตัวเงิน และ มาตรฐานการบัญชีก็ไม่อนุญาตให้บริษัทปรับมูลค่า รายการที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น เครื่องจักร อุปกรณ์ หรือสินค้างเหลือ ให้เพิ่มขึ้นตามอัตราแลกเปลี่ยน) การปฏิบัติดังกล่าว ทำให้บริษัทสามารถบันทึกบัญชีในลักษณะที่มาตรฐานการบัญชีไม่อนุญาตให้บันทึก เช่น เพิ่มมูลค่าของเครื่องจักรตามความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน คนธรรมดาทำไม่ได้ แต่ศรัทธาชัยทำได้ ไม่เรียกว่า เลี่ยงคัมภีร์แล้ว ก็ไม่รู้อาจจะเรียกอย่างไร ศรัทธาชัยเถียง (ข้างๆ คุณ) ว่า ก็จะทำให้ตีความเป็นอย่างอื่นได้อย่างไร ในเมื่อมาตรฐานการบัญชีอนุญาตให้นำผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนไปรวมเป็นต้นทุนของสินทรัพย์ที่ซื้อมา เมื่อ

หนึ่ง ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเกิดจากการลดค่าเงินอย่างรุนแรง... ใช่เลย สอง ขาดทุนนั้นมีผลกระทบต่อหนี้สินที่เพิ่งเกิดขึ้นจากการซื้อสินทรัพย์ในระยะ นั้น...ก็ยังไม่ใช่

สาม หนี้สินที่เกิดขึ้นยังไม่ได้จ่ายชำระ...ใช่แน่ ตรงกับสถานการณ์ของบริษัท เบี้ยบ

ส่วนประโยคเล็กๆ ที่ว่า ซึ่งไม่มีวิธีปฏิบัติใดๆ ที่จะป้องกันความเสี่ยงได้ นั้น ไม่มี ความหมายหรือความสำคัญแต่อย่างใด อ่านข้ามไปเลยก็ได้ แต่ประโยคเล็กๆ ที่ว่านี่แหละ ที่เป็นตัวชี้ว่า บริษัทจะสามารถนำผลขาดทุนดังกล่าวไปรวมเป็น ต้นทุนของสินทรัพย์ได้หรือไม่ ด้วยจำนวนเท่าไร เพราะประโยคเล็กๆ นี้แหละที่ กำหนดว่า บริษัทจะนำผลขาดทุนที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยนไปรวมเป็น ต้นทุนของสินทรัพย์ได้เท่ากับจำนวนที่ บริษัทไม่สามารถหาทางป้องกันความเสี่ยงจาก อัตราแลกเปลี่ยนได้ ย้ำว่า บริษัทต้องไม่สามารถป้องกันความเสี่ยงได้ ไม่ว่าจะ พยายามทำอย่างไรก็ตาม

ประเทศไทยเป็นประเทศเสรีทางการค้า ในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่เห็นข้อ บังคับจากรัฐบาลที่จะ ห้าม ไม่ให้บริษัทในประเทศไทยทำการ ป้องกันความเสี่ยง จากอัตราแลกเปลี่ยนแต่การป้องกันความเสี่ยงนั้น ต้องซื้อหา ไม่ใช่ได้มาฟรีๆ บริษัทที่ไม่ยอม จ่าย ค่าธรรมเนียมในการป้องกันความเสี่ยง ก็เท่ากับเป็นการ ยอมรับความเสี่ยงเอง บริษัทที่สามารถทำการป้องกันความเสี่ยง แต่ตัดสินใจที่ จะไม่ทำ (จะด้วยเหตุผลที่ว่าค่าธรรมเนียมที่แพงเกินไป หรือค่าเงินบาทไม่เคย เปลี่ยนแปลงมานาน หรือใดๆ เขาก็ไม่ทำกัน) จำเป็นต้องรับความเสี่ยงจาก ผลขาดทุนที่เกิดจากความผันผวนอัตราแลกเปลี่ยนเอง โดยไม่มีใครมาชดใช้ให้

ถ้าพิจารณาให้ดี การที่บริษัท ไม่ทำ การป้องกันความเสี่ยงนั้น เกิดจากการตัดสินใจของผู้บริหารบริษัทเอง มิได้เกิดจากการที่ผู้บริหารทำการป้องกันความเสี่ยงไม่ได้ เนื่องจากข้อจำกัดจากภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุมของผู้บริหาร (เช่น ข้อบังคับทางกฎหมาย) และถ้าเข้าใจภาษาไทยไม่ผิด คำว่า ทำไม่ได้ นั้น แตกต่างจากคำว่า ไม่ทำ อย่างสิ้นเชิง

การป้องกันความเสี่ยงนั้น คือ การประกันภัยชนิดหนึ่ง ค่าธรรมเนียมในการป้องกันความเสี่ยงนั้นมีราคา เช่นเดียวกับค่าเบี้ยประกัน ถ้าผู้บริหารบริษัทตัดสินใจไม่ทำการป้องกันความเสี่ยง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม เท่ากับเป็นการยอมรับว่า ถ้าเงินบาทอ่อนค่าอย่างรุนแรง (เหมือนกับอุบัติเหตุใหญ่ได้เกิดขึ้น) คนที่ต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจคือ ผู้ที่ทำการตัดสินใจ และคนที่ต้องรับผิดชอบต่อทุนคือ ตัวบริษัทหรือผู้ถือหุ้นของบริษัทเอง กลับมาลงที่นักลงทุนจนได้ ผลของการตัดสินใจของผู้บริหาร ต้องรายงานผ่านมาให้นักลงทุนทราบทางงบการเงิน (นักลงทุนจะได้นำมาตัดสินใจว่า จะลงทุนในบริษัทนั้นต่อหรือไม่ เพราะเหตุผลหนึ่งที่ทำให้บริษัทนำลงทุนคือ ความสามารถและความเป็นมืออาชีพของผู้บริหาร) ในเมื่อการตัดสินใจนั้น เกิดจากผู้บริหาร ผลขาดทุนที่เกิดจากการตัดสินใจของผู้บริหารต้องรายงานไว้เป็นส่วนหนึ่งของ กำไรขาดทุนจากการดำเนินงาน ไม่ควรซ่อนไว้ในสินทรัพย์(ในงบดุล) หรือจัดประเภทไว้เป็น รายการพิเศษ (ในงบกำไรขาดทุน) การ ซ่อน ผลขาดทุนในทั้งสองลักษณะ (โดยเฉพาะเมื่อได้รับการรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาต) เท่ากับเป็นการทำให้ผู้ใช้งบการเงินหลงผิด (ถ้ากฎหมายเข้มๆ สามารถเอาผิดได้ทั้ง ผู้สอบบัญชี ผู้บริหารบริษัท นักบัญชี และตัวบริษัทเอง)

กล่าวมาถึงตอนนี้ นักลงทุนอาจสงสัยว่า จริงๆ แล้ว การป้องกันความเสี่ยงนั้นคืออะไร บริษัทป้องกันความเสี่ยงด้วยวิธีใด และมีกรณีไหนบ้างที่ทำให้บริษัทไม่สามารถป้องกันความเสี่ยงได้ในทางปฏิบัติ

การป้องกันความเสี่ยง (Hedging)

การป้องกันความเสี่ยงนั้นคืออะไร บริษัทป้องกันความเสี่ยงด้วยวิธีใด และมีกรณีไหนบ้างที่ทำให้บริษัทไม่สามารถป้องกันความเสี่ยงได้ในทางปฏิบัติ ก่อนที่จะรู้ว่าการป้องกันความเสี่ยงคืออะไร เราควรที่จะรู้ก่อนว่า ความเสี่ยงคืออะไร ความเสี่ยงคือ ความผันผวน ความไม่แน่นอน ซึ่งอาจทำให้เกิดผลในทางที่ไม่น่าชื่นชม แต่ถ้าเรารู้วิธีจัดการกับความเสี่ยง สิ่งที่ได้รับอาจจะกลายเป็นผลตอบแทนที่น่าชื่นชม ก็เป็นไปได้

ตัวอย่างเช่น บริษัทต้องการซื้อสินค้ามาเพื่อขาย ด้วยราคาที่สูงพอที่จะครอบคลุมรายจ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้น บวกกำไรที่จะนำไปใช้ในการขยายตัวของธุรกิจ และกำไรที่เจ้าของบริษัทจะเก็บเข้าพกเข้าห่อกลับบ้าน แต่ถ้าราคาตลาดของสินค้าลดลง บริษัทอาจขาดทุน ดังนั้น ความเสี่ยงจากการซื้อมาขายไปคือ ความผันผวนของราคาตลาดของสินค้า ที่เราไม่สามารถควบคุมได้ ในทางตรงข้าม ถ้าราคาตลาดของสินค้าสูงขึ้น บริษัทก็จะได้กำไร เรามักคิดว่าราคาที่ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นนั้น ไม่ใช่ความเสี่ยง แต่ถ้ามาคิดดูให้ดีแล้ว ราคาสินค้าที่เพิ่มขึ้นนั้น ก็เป็น ความผันผวน แบบหนึ่งของราคาสินค้า ซึ่งเราไม่อาจควบคุมได้เช่นกัน การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้า จึงน่าจะเป็นความเสี่ยงเช่นเดียวกับการลดลงของราคา แต่บังเอิญความเสี่ยงแบบนี้ เป็นแบบที่เราชอบ เราเลยไม่ค่อยจะคิดว่า นั่นคือ ความเสี่ยง

ไม่เชื่อ ลองถามนักเล่นกระดานโต้คลื่นที่ฮาวาย (ออกเสียงว่า ฮาไวอิ) ดูสิว่าจริงไหม คลื่นยิ่งใหญ่อยิ่งชอบ ไม่เห็นจะเสี่ยงเลย แต่ถ้าถามเรา เราคงต้องบอกว่า เป็น ความเสี่ยง (ตาย) ความเสี่ยงมีอีกหลายชนิด เช่น เราเอาเงินไปปล่อยกู้ เราก็มีความเสี่ยงที่ผู้กู้จะไม่ยอมใช้เงินคืนเรา จนกลายเป็นหนี้เน่า ไม่เชื่อลองถามธนาคารดูสิว่าจริงไหม แต่เวลาที่เรเอาเงินไปฝากธนาคาร เรากลับคิดว่าเราไม่มีความเสี่ยง เพราะนั่นเป็นการฝากเงินไม่ใช่การให้กู้เงิน (เพราะรัฐบาลค้ำประกัน) คิดว่าเป็นเงินฝากก็สบายใจ แต่ถ้าคิดในมุมกลับว่า การนำเงินไปฝากธนาคารก็คือ การนำเงินไปให้ธนาคารกู้ ความเสี่ยงจากการปล่อยกู้ก็ยังคงต้องนี้อยู่ จะมากหรือน้อยเท่านั้น ไม่เชื่อถามคนที่ฝากเงินกับบริษัทเงินทุน 56 แห่งที่ปิดไปแล้ว ดูสิว่าในตอนนั้นเขารู้สึกว่า เขามีความเสี่ยงจากการฝากเงินหรือไม่ ความเสี่ยงอีกอย่างหนึ่งที่เกิดจากการปล่อยกู้คือ ความเสี่ยงที่จะได้รับผลตอบแทนต่ำหรือต่ำลง ไม่เชื่อถามคนที่มีเงินฝากเยอะๆ ในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจดู เรากถามเขาคำเดียว เขาอาจจะตอบ (บ่น) กลับมายาวเลยก็ได้ ความเสี่ยงยังมีอีกหลายต่อหลายชนิด แต่ไม่ว่าจะเป็นชนิดไหน ก็รู้สึกว่ แส่นจะเป็นนามธรรม เลื่อนลอยขนาดนั้นแล้วจะป้องกันได้อย่างไร การนำอะไรที่แส่นจะเป็นนามธรรม มาทำให้เป็นรูปธรรม สามารถทำให้คนได้รับรางวัลโนเบลมาแล้ว หลายต่อหลายคน เราคงไม่ฝันว่า จะได้รับรางวัลโนเบลหรอก เอาแค่ให้เห็นภาพว่า ความเสี่ยงนั้นมีรูปธรรม (ทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติ) อย่งไร แค่นั้น ก็อาจต้องนั่งฟังเพลง กำลังใจ กันหลายเที่ยวเอาส์ันๆ ว่า ความเสี่ยงคือความผันผวน คำถามคือ ผันผวนจากอะไร

คำตอบคือ ผันผวนจากบรรทัดฐาน ถ้าเป็นอย่างนั้น เราก็ต้องหาบรรทัดฐานให้ได้ก่อน เมื่อได้บรรทัดฐานแล้ว จึงเอาการขึ้นลงของสิ่งที่เรากำลังจะหา เช่น ราคาสินค้าที่ขึ้นลง มาเปรียบเทียบกับบรรทัดฐาน จากนั้นก็ทำการคำนวณอีกสามสี่ขั้นตอน เราก็จะได้ ความผันผวน หรือ "ความเสี่ยง" ออกมาเป็นตัวเลขตัวเดียว แถมยังนำมาแปลความหมายได้อีกด้วย หลักการฟังดูแล้วไม่ยาก แต่เวลาต้องมานั่งหาตัวเลขจริงๆ บังคับให้ไปเรียนบัญชี ยิ่งจะดีเสียกว่า

เพราะการคำนวณความเสี่ยงออกมาเป็นตัวเลขนั้น เราต้องรู้วิชาสถิติ บรรทัดฐานที่พูดถึง อาจใช้ "ค่าเฉลี่ย" ของราคามาเป็นตัววัด ส่วนความผันผวนอาจคำนวณง่ายๆ จาก วิธีการทางสถิติที่เรียกว่า "ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน" วิธีการคำนวณ ความเสี่ยง มีตั้งแต่สั้น ง่าย ได้ข้อมูลหยาบๆ ไปจนถึงการคำนวณที่ยาก ลึกซึ้ง ถึงขั้นว่าสามารถนำท่านไปสู่มิติใหม่ที่ไม่มีใครเข้าใจ (ขอสงวนสิทธิให้นักสถิติหรือนักเศรษฐศาสตร์ที่รู้วิชา Econometrics มาเป็นผู้อธิบาย) แม้ว่าความเสี่ยงจะมีหลายแบบ หลายประเภท แต่ความเสี่ยงที่ ป้องกัน ได้ ในแก่นักบัญชีคือ ความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่า เป็นส่วนใหญ่ (ซึ่งรวมถึง การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย อัตราแลกเปลี่ยน และราคาตลาดของสินค้าหรือโภคภัณฑ์) เพราะการป้องกันความเสี่ยงชนิดนี้ สามารถนำมาแปลเป็นตัวเลข กำไรขาดทุนเพื่อการบันทึบัญชีง่ายกว่า การป้องกันความเสี่ยงแบบอื่น เป็นต้นว่า การป้องกันไม่ให้ลูกหนี้หนีหนี้ หรือ การป้องกันความเสี่ยงที่ผู้บริหารจะบริหารผิดพลาด การป้องกันความเสี่ยง (Hedging) ในทางบัญชี จึงหมายถึงเทคนิคที่ใช้กันในตลาดการเงินและการลงทุน การป้องกันความเสี่ยงจะทำให้บริษัทสามารถลดผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน (หรือแม้แต่อัตราดอกเบี้ยหรือราคาที่เปลี่ยนไป) ของสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีอยู่ โดยการถือสินทรัพย์หรือหนี้สินอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดผลกำไรขาดทุน (หรือความเสี่ยง) ในทางตรงข้ามกับ กำไรขาดทุนที่เกิดจากสินทรัพย์หรือหนี้สินที่มีอยู่เดิม หรืออีกนัยหนึ่ง

การป้องกันความเสี่ยงคือ การทำให้กำไรขาดทุนที่เกิดจากสินทรัพย์หรือหนี้สิน รายการหนึ่งหักล้างกับกำไรขาดทุนของสินทรัพย์หรือหนี้สินอีกรายการหนึ่ง ถ้ากำไรหรือขาดทุนของรายการทั้งสองหักล้างกันเป็นศูนย์ ก็เท่ากับเราป้องกันความเสี่ยงได้ 100 เปอร์เซ็นต์ มาถึงจุดนี้ ก็ให้สะดวกใจว่า ที่เราเรียกว่า การป้องกัน นั้น แท้จริงเป็นเพียง การลด ผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ลง ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ตัวอย่างเช่น ถ้าเราไปกู้เงินชาวบ้าน 1 ดอลลาร์ ตอนกู้เงิน อัตราแลกเปลี่ยน ดอลลาร์บาทเท่ากับ 1/25 ถ้าบาทอ่อนลงเป็น 1/40 เราจะขาดทุนจากการกู้ยืมครั้งนี้ 15 บาท ถ้าเราอยากป้องกันความเสี่ยง วิธีที่ทำได้คือ เราต้องนำเงิน 1 ดอลลาร์ไปปล่อยกู้ เพราะเมื่อบาทอ่อน เราจะกำไรจากลูกหนี้ (สินทรัพย์) 15 บาท ซึ่งเท่ากับผลขาดทุน 15 บาท ที่เกิดจากเงินกู้ (หนี้สิน) พอดี งานนี้เราไม่ได้ไม่เสีย เพราะความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนได้หักล้างกันเป็นศูนย์ (กำไร 15 ขาดทุน 15)

ตัวอย่างนี้ฟังดูแล้วไม่สมเหตุสมผล เพราะการที่เราไปกู้ยืมเงินชาวบ้านมา ก็เพราะเราไม่มีเงินใช้ ถ้าเราจะนำเงินที่กู้มาไปปล่อยกู้อีกทีหนึ่ง เพื่อป้องกันความเสี่ยง แล้วเราจะไปกู้เงินมาทำไมตั้งแต่แรก!? แต่ตัวอย่างที่ให้ อาจเกิดได้ในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งสมเหตุสมผลมากกว่า โดยเฉพาะกับธุรกิจบางประเภท เช่น บริษัทที่ทำการค้ากับต่างประเทศ (Export-import Companies) เพราะบริษัทอาจซื้อสินค้าเงินเชื่อเป็นดอลลาร์ และนำสินค้านั้นไปขายเชื่อเป็นดอลลาร์ ทำให้บริษัทมีลูกหนี้และเจ้าหนี้เป็นเงินดอลลาร์ในเวลาเดียวกัน กำไรขาดทุนที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยนของรายการทั้งสองก็จะหักล้างกันโดยปริยาย หรือที่ฝรั่งเรียกว่า Natural Hedge แต่การเกิด Natural Hedge ในบริษัทนั้น มักเป็นเรื่องของผลพลอยได้ มากกว่าที่จะเป็นการตั้งใจป้องกันความเสี่ยง เพราะลักษณะทั่วไปของธุรกิจ มักมุ่งเน้นที่การค้าขาย ทำให้ลูกหนี้และเจ้าหนี้เงินตราต่างประเทศที่เกิดขึ้นมีจำนวนไม่เท่ากัน และทำให้กำไรขาดทุนที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยนไม่สามารถหักล้างกันได้อย่างเรียบร้อย (ไม่สามารถป้องกันความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ) ดังนั้น บริษัทจึงต้องหาวิธีอื่นมาช่วยในการป้องกันความเสี่ยงของบริษัท ในปัจจุบัน การป้องกันความเสี่ยงทำได้หลายวิธี วิธีที่ง่ายที่สุดคือ การซื้อขายอนุพันธ์ทางการเงิน (Derivatives) เป็นต้นว่า สัญญาล่วงหน้า (Forward Contracts) สัญญาอนาคต (Future Contracts) สัญญาแลกเปลี่ยน (Swaps) และ สิทธิเลือก (Options)

ถ้าจะคุยกันถึงอนุพันธ์ทางการเงินในรายละเอียด ช่วงชีวิตนี้ก็คงไม่ได้หวนกลับมาคุยถึงเรื่องบัญชีกันอีก เพราะแม้ว่าหลักการในการป้องกันความเสี่ยงจะไม่มีอะไรนอกเหนือจากที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น แต่รายละเอียดของอนุพันธ์ทางการเงินและกลไกการป้องกันความเสี่ยงนั้น ยุ่งยากซับซ้อน จนไม่สมควรนำมาอธิบายไว้ในที่นี้ เพราะเดี๋ยวจะออกนอกเรื่อง (บัญชี) ไปไกลเกินกว่าที่จะกู่กลับ ตอนหน้าคงต้องยกตัวอย่างเกี่ยวกับอนุพันธ์ทางการเงินแบบง่ายๆ ให้เห็นสักตัวอย่างหนึ่ง ก่อนที่จะกลับมาเข้าเรื่องบัญชีๆ ของเรา

แหล่งที่มา หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ